

Protiklady ve vývoji lidstva

Šestá přednáška

Stuttgart. 25. července 1920

GA 197

Materialismus a mystika. Poznání jako čin lidské duše.

Rudolf Steiner

Pozorování, která zde byla konána také z tohoto místa v poslední době, měla určitý základní tón. Vždy znovu se vycházelo z nutnosti pohlížet na vážnost doby, má-li se myslet na úkoly, úmysly, které jsou spojeny s naším anthroposofickým hnutím. Pro tento základní tón bylo potom jistým způsobem přiměřené, co bylo v těchto pozorováních sděleno a co také má být podporou toho, aby se tento základní tón stále víc a více vyvíjel ve větším počtu našich přátel jako duševní pocit: Tímto způsobem chceme také pokračovat a chtěl bych dnes především poukázat na něco, co nás může jaksi vnitřně postavit do anthroposoficky orientovaného duchovně-vědeckého hnutí.

Jak pojmají lidé obyčejně z celých vývojových proudů západní kultury, které dnes, jak víte, dokazuje Oswald Spengler svou knihou dokonce vědecky zánik - jak pojmají v této západní kultuře, lhostejno zda se to více či méně uznává nebo ne, jak pojmají lidé poznání? Právě ti, kteří si namlouvají, že stojí v životě tak velmi prakticky, pojmají dnes poznání jako teorii a nikoli jako skutečný čin lidské duše. A o to dnes právě jde, abychom se probojovali k tomu, že budeme umět pojímat poznání jako čin lidské duše, umět je pojímat tak, že poznávájící, nemáme před očima pouze nějakou teorii, nějaký názor, nýbrž že máme před očima něco, co je v celé souvislosti vývoje Země a lidstva činem proniknutým vůlí.

Chtěl bych nejprve objasnit více metodicky na jedné skutečnosti duchovního světa, co je třeba chápat pod poznáním jakožto činem. Častěji jsem poukazoval na dva opačné proudy v životě lidské duše. Jeden proud je abstraktně-mystický, druhý je abstraktně-materialistický. Abstraktně-materialistický proud je ten proud, který- vznikl během posledních 3 až 4 století na základě vývoje přírodní vědy a v podstatě uchopil všechny ty kruhy, jež dnes přicházejí v úvahu pro pokrok vývoje lidstva. Sotva dnes ještě přicházejí v úvahu pro skutečný další vývoj lidstva tradiční náboženská vyznání, tak jak jsou oficiálně zastupována. Pro podporu

dalšího zanikání západoevropské kultury by tato tradiční náboženská vyznání, tak jak jsou oficiálně zastupována, ovšem v úvahu přicházela.

Tedy kdyby šlo například o to, že by se Spenglerova idea o zániku západu skutečně měla realizovat, potom by mohla spolupracovat tradiční náboženská vyznání tak, jak jsou oficiálně zastupována jezuiti, pozitivními evangelíky atd.; nepřipadala by ale v úvahu pro to, co vede k pokroku. Dnes je, jak jsem častěji poznamenal, dokonce u těch, kteří to vůbec nevědí, zřetelně postřehnutelný proud materialistický. Je to přece zcela charakteristické, a musíme si vždy vzpomenout na to, že dokonce theosofický světový názor, když vystupoval pod názvem „theosofický názor“, byl v jistých kruzích postižen materialismem. Neboť čím pak byla nakonec líčení éterického a astrálního těla člověka ze strany těchto kruhů, které vždy znovu poukazovaly na éterické a astrální tělo jako na pouhá zředění hmoty a které si představovaly pod tím jen nějakou mlhu, čímkem byla tato líčení jiným než maskovaným, spirituálně maskovaným materialismem? Materialismem nejvíce spirituálně maskovaným je samozřejmě spiritismus, který sice hovoří o duchu, ale nechce nic jiného než dokazovat ducha v materiální formě, představovat v materiální formě. Vše to, co přichází populární literaturou, především našimi populárními knihami a novinami, které dnes lidé poučují ve všech možných článcích o tom, co je „správné“, vše to, co takto přichází mezi lidi, zcela lhostejno zda ze strany katolické nebo evangelické, vše to je prohledáno materialismem. Tento materialismus je něčím, co souvisí na jedné straně s pokračující kulturou. Máme proto k němu přihlížet tím, že se jím pozitivně zabýváme. Co je historicky tradiční jako náboženská vyznání, to musí samozřejmě, stává-li se útočником proti něčemu novému, bojovat proti tomuto novému nej intenzivnějším způsobem, ale to není něčím, čím se současné představy mají vážně zabývat, neboť je to něčím, co se pohybuje v sestupném směru. Proti tomu je materialismus něčím, co - samozřejmě v materialistickém zabarvení, v materialistické interpretaci - přece vytváří to, o čem se v současnosti musí vědět. Musíme vědět, chceme-li spolupracovat na pokroku duchovního života, co odhaluje v současnosti materialistická anatomie, materialistická fyziologie, materialistická biologie, co sociologie, musíme být uvnitř toho, co se může na této cestě vědět, a musíme právě na základě tohoto vědění získat sílu proměnit materialistické vědění, materialistické myšlení a způsob představování ve vědění spirituální. Má tedy cenu v nynější současnosti vyrovnávat se s tím, co materialismus obsahuje. Nemůže se dnes v tom smyslu, jak si četní lidé myslí, řekněme, proměnit katolickou filozofií středověku. Jen tak, jak jsem to ukázal v Dornachu s tomismem, můžeme ji proměnit, ovšem zde se proměňuje sama. Můžeme ale metamorfovat materialismus ve spirituální vnitřní duševní život. Proto je zcela neodůvodněno, když anthroposofové pohrdají tím, co přináší materialismus. Musí se s ním počítat. Nelze na základě této neznalosti vyvíjet anthroposofů, nýbrž musíme ji vyvíjet tím, že jsme živoucně uvnitř současného života, a tento život je právě nejprve životem materialistickým.

Nyní musíme v okamžiku, kdy chceme pocít'ovat materialismus ve smyslu skutečného pokroku lidstva, vyvinout v sobě základní pocit, právě onen základní pocit, který nejširší kruhy v naší současnosti, zejména kruhy učenců, vůbec nevyvíjejí. Je to pocit, že vše to, co nás nejprve obklopuje ve světě vjemů, co vidí naše oči, co slyší naše uši atd., není realitou, a že se v tom vůbec nesmí realita hledat, že je tedy v základě nesprávné, hledáme-li v tomto zevním světě vjemů atomy a molekuly jako reality také v tom smyslu, že by měly být myšlenkovými mincemi. Na to jsou přece četní zástupci vědy zvláště hrdí, že říkají, nepředpokládáme vůbec v atomech a molekulách realitu, nýbrž jen myšlenkové formy, jakési

myšlenkové body, které jsou v prostoru. Ale o to nejde, zda předpokládáme v atomech hmotné body, nýbrž jde o to, zda vycházíme z živoucího pojmání duchovních bytostí, nebo zda se tohoto živoucího pojmání děšíme a vycházíme z toho, co získáváme jenom v světě hmotném. A to platí také o atomech, byť i jako bodových silách. Pokud vycházíme z atomistických představ, vezíme již v materialismu, který vede do zániku. Vyrovnáváme se správně se světem vjemů jen tehdy, když jej pojímáme jako fenomény, jako svět jevů. Co před nás předstupuje pomocí smyslů, je něco, v čem vůbec není hmota. Tedy musíme v sobě vyvinout pocit - a můžeme jej vyvinout pomocí výsledku, které jsou uloženy v naší anthroposofické literatuře - že když pohlížíme na celé hvězdné nebe, když pohlížíme na tvary oblaků, na obsahy tří říší, minerální, rostlinné a zvířecí, ale také na obsah čtvrté říše, říše lidské, že ve všem, co shledáváme, že k nám přistupuje ve vjemech, nesmíme hledat něco hmotného. Za tím vším nevězí žádná hmota! Jsou to veskrze takové jevy, takové fenomény, jako například sama duha, byť i vystupují hruběji než tato duha. Tak jako nikdo nemá pohlížet na duhu jako na nějakou vnější realitu - jako dejme tomu na skutečný most, který je tu sklenut v sedmi barvách - nýbrž jako na fenomén, jako na jev, tak má každý jako jev, jako fenomén pojímat to, co přistupuje zevně skrze smysly, jakkoli to i vystupuje hrubě. Také u křemenného krystalu, i když jej můžeme uchopit - u duhy bychom sáhli skrze ni - musíme přece také u křemenného krystalu hovořit jenom o fenoménu; nesmíme do něj vmýšlet nějakou hmotnou realitu, lhostejno jak si to představuje přírodní názor, který dnes bloudí. Tedy co nacházíme jako „hmotné“ jevy, nejsou vůbec žádnými hmotnými úkazy, ve skutečnosti to není vůbec žádná hmota. Jsou to právě jen jevy, jsou tím, co přichází a odchází z jiné skutečnosti, kterou nepojímáme, když si ji nemůžeme myslit duchovně. To je ten určitý pocit, který musíme vyvinout: nehledat hmotu ve vnějším světě!

Proto míjejí skutečný cíl anthroposofického vývoje právě nejvíce ti, kteří pohrdají zevní hmotností, kteří říkají: „Ach to, co vnímáme zevně, to je jen hmota, nad to se musíme pozvednout!“

To je totiž právě něčím nesprávným. Právě to, co zevně vnímáme, není hmotné, v tom nemůžeme hledat vůbec hmotu. Ve světě, který činí na nás dojmy skrze naše smysly, nenacházíme totiž vůbec hmotu. To vám vysvitne z toho, když ve správném duchu čtete to, co je uloženo v naší anthroposoficky orientované literatuře.

A potom můžeme tento pocit rozvíjet dále. Tu se dospěje potom k bodům, které jsou současnému člověku velmi nepříjemné, protože se těsně dotýkají toho, co nazýváme zážitky u Strážce prahu. Jsou to nepříjemné zážitky, ale nepokročíme dále ve vnitřním vývoji, aniž k nim přistoupíme. Musíme na sebe vzít tu nepříjemnou nepohodlnost, že vyjdeme z teoretizování a vstoupíme do reálna. Poznání musí jaksí počítat se skutečnostmi. Kdo má ten názor, že ve světě, který nazýváme hmotným, lze prý najít hmotu - mnohý se již domnívá, protože se říká „hmota“, tak je to hmota; s takovou slovní moudrostí dnes jednáme - kdo tedy říká, že prý nacházíme ve světě vjemů hmotu, ten se nedopouští pouze teoretického omylu. A kdo se domnívá, že se vyřeší vše tím, že se řekne: Je falešné hledat ve světě vjemů hmotu - ten také ještě nestojí uvnitř v anthroposoficky orientované duchovní vědě, neboť pouhá korekce teoretického názoru není ještě duchovní věda. Duchovní věda musí brát poznání jako čin, duchovní věda musí být poznáním proniknutým vůlí, musí tedy vstupovat do realit již tehdy, když podává své definice, svá vysvětlování. A tu se stává věc nepohodlnou.

Je to snadné, když se řekne: „Ty máš falešný názor, že prý se nachází ve světě, ve vnějším světě vjemů hmota, tedy zkoriguj svůj názor!“ - Ano, to je teoretické tlachání, teorie předpokládat, teorie potírat, opravovat je, je jednoduše teoretické tlachání. Je něčím, s čím nesmí být anthroposofická věda uspokojena, nýbrž jde o to, abychom v pocitu dospěli k tomu, že ten, kdo uvízne v materialistické představě vůči hmotnosti, je ve svém celém organismu nezdravý. Musíme od pouhého logického označování něčeho za nesprávné přejít k označování, které vniká svým pojetím do skutečnosti, tedy vniká do konstituce člověka. Musíme být přesvědčeni, že to není pouze logicky nesprávné říkat, že nám vystupuje vstříc ve světě vjemu hmota, nýbrž ten, kdo spatřuje ve vjemu hmotu, je skutečně na cestě ke konstituční slabomyslnosti, že je to tedy nemoc být v naznačeném smyslu materialistou.

Zde chceme uchopit svými představami skutečnost. Pokud zůstáváme v teoretizování, skutečnost neuchopujeme. A tu každý předpokládá: „Nu, musíme být jen dobře poučení, potom se můžeme vnitřně přeorientovat.“ - Duchovní věda ale předpokládá všude živoucí vývoj, předpokládá, že se činíme zdravými, když nejsme materialistickými v naznačeném smyslu, protože zbloudění je nemoc, protože je to cesta k slabomyslnosti.

Zde se věci těsně dotýkají toho, co dostáváme jako poznatky při setkání se Strážcem prahu. Neboť když při tomto setkání se Strážcem prahu vstupujeme do světa, které jsou jiné než svět fyzický, které k tomuto fyzickému světu připojují něco nového, tu přestává všechno teoretizování, přestává vše, co zamlžuje intelekt, tu začíná realita, tu je každé slovo proniknuto realitou. Zde nelze již hovořit o tom: „Ty tvrdíš něco správného nebo nesprávného“, nýbrž zde musíme říci: „Ty tvrdíš něco z nemocného nebo ze zdravého ducha.“ - Zde přicházíme k realitám. Zde nemůžeme také říci: „Musíš svůj názor opravit“, nýbrž zde musíme říci: „Musíš se, když jsi na cestě k onemocnění, ke slaboduchosti, musíš se opět vyvinout ke zdravému, silnému duchu.“ Vidíte, nestačí, že dnes opravujeme, korigujeme takzvané světové názory, které vše zamlžují, nýbrž jde skutečně o to, když se chceme stát duchovním vědcem, abychom na sobě uskutečňovali reálný proces a nespokojovali se s něčím intelektuálním nebo rozumovým nebo teoretickým. Žijeme dnes v době tak vážné, že nám musí předstoupit před duši zcela živoucně chorobnost rozumového pozorování světa.

Pokusili jsme se načrtnout jednu stránku, pokusili jsme se charakterisovat ze stanoviska skutečnosti jednu stránku toho, co se dnes děje v kulturním životě: stránku materialistickou. Druhá stránka, polarita k tomu, je mystičnost. K tomuto mystičnu se dnes uchyluje mnoho lidí, kteří jsou neuspokojováni v materialismu. Shledávají, že tento materialismus je něčím, co je nesprávné, tedy musí se přiznávat k jinému světovému názoru, musí hledat na jiných cestách, než jsou ony cesty, po kterých jde materialismus. Potom se ti lidé snaží vyvinout se na cestě nitra, proniknout k uchopení duchovna. Mystika byla zde často líčena jako duchovní proud, který je ve své jednostrannosti samozřejmě právě tak oprávněný, když tuto jednostrannost hlouběji prohlédáme, jako je oprávněný materialismus, když jej prohlédáme v jeho jednostrannosti. Mystika byla líčena jako jakási reakce vůči tomu, co vzešlo v posledních staletích v americké a evropské civilizaci jako materialismus. Ale je nutno zmínit se také o tom, co je opakovaně zmiňováno ve spisu „Skrze ducha ke skutečnému poznání záhady člověka“, který by vydán během války a také posílán do pole. Musíme si důkladně povšimnout tohoto mystického proudu, opět aniž se pouštíme do pouhého teoretizování, které mívají lidé obyčejně na zřeteli. Když je řeč o mystice, lidé se domnívají, že se stáhnou ze zevního života do ústraní, že se zahlubají do svého nitra a dospějí tím k oné jiskřičce, o níž hovořil Mistr Eckhart³³. tak se tu zjeví, tak se domnívají, právě duchovno, jež nemůže být

obsaženo v zevním materiálu. Mystikové jsou často ryzími materialisty. Právě mystikové jsou tedy na opačné cestě zpravidla ostrými materialisty. Začínají spílat, jakmile je řeč o materialismu, o materiálním světě, shledávají se příliš dobrými, aby se jím zabývali - to bylo již řečeno - cítí se povzneseni nad materiálno. Ale jde o to, abychom se nezabývali věcmi pouze teoreticky, nýbrž abychom pokročili k realitě, jde o to, že si opět musíme všimnout skutečnosti za tímto mystickým úsilím: Jde o to nahlédnout, co vlastně je v nás činné, stáváme-li se mystiky, co tu v nás něco koná, stáváme-li se mystiky. Můžete to opět seznat z naší anthroposoficky orientované literatury. A tu musíme říci: Zde je právě půda, na níž nalézáme hmotu! Shledáváme působit v nás materiálno, stáváme-li se mystiky. - Dokonce velký mystik: co uplatňuje v sobě za jevy? Uplatňuje v sobě to, co klokotá a vře v jeho látkové výměně, jakkoli je tato výměna látek velmi zjemnělá. Uvnitř lidské kůže odhalujeme vlastní hmotu, ne ve vnějším světě, který na nás působí svými dojmy. Odhalujeme hmotu, když v sobě necháme vystupovat to, co se zaněcuje ve výměně látek. Když se informujeme například u Mistra Eckharta, jak on takto vnitřně vyličil boha: Tu poukazuje na to, jak si pečlivě přivedl k vědomí, co v jeho výměně látek klokotá a vře, co se mu ukázalo jako působící směrem k srdečnímu centru a tam se přeměňující v to, co se stává vnitřně matelným jakožto jiskřička božského já v člověku. Toto je plamének, který se rozněcuje působením výměny látek v srdci.

Zde dospíváme k vlastní podstatě materiálu, když pěstujeme mystiku, a musíme si, tak jako musíme pozvednout pravý výsledek goetheanismu do vyššího světového názoru, také zde ujasnit, že výsledky mystiky jsou tím, co máme vyhledávat v interpretaci hmotného působení. V chemické laboratoři neodhalujeme hmotné děje. Nikoli, když chemik pracuje ve své laboratoři, potom je to, co se zde odehrává v retortě, jen zevní jev, jako je zevním úkazem duha. Také to je fenomén, zde není nic ze skutečné hmotnosti. To, co je skutečně hmotnost, poznáváme, když vidíme klokotání a vření našich vnitřních dějů uložených uvnitř kůže zaněcovat se tak, jako se zažehuje vosková svíčka. To je to, na co se musí poukázat jakožto na materialitu, a mystiku chápeme správně jen tehdy, když dospíváme k tomuto: Vše to, co přináší mystika jako taková ve své jednostrannosti jakožto vnitřní zážitky, to je působení hmotné, v tom lze hledat pravou materialitu uvnitř. Nemáme hledat hmotu, když analyzujeme chemické procesy, hmotu máme hledat v každém útvaru, který uskutečňuje uvnitř lidské kůže svůj komplikovaný chemismus a svou komplikovanou fyziologii. Mystikou se učíme řešit hmotnou záhadu. Mystikou se ale také učíme řešit jenom hmotnou záhadu. Nesmíme dávat vnitřní hmotnosti lidské organizace jiný smysl asi ve stylu, jako kdybychom řekli, když vidíme hořet plamen. Ten přece nemůže být výsledkem toho, co je v té svíčce, nýbrž ve svíčce vězí zcela malý duch, který vyvolává plamen. - To je samozřejmě nesmysl. Právě tak je nesmyslem, když hledáme duchovní skutečnost v tom, co prožívá mystik.

Zde se musíme probíjet již ke zcela určité představě, k představě, která je pravdou Prahu (prahu k duchovému světu). S tím, čeho se dosahuje v mystice, nepokročíme příliš daleko. neboť stojíme tu uvnitř omamujících úkazů, oddáni svým egoistickým žádostivostem, které by se nechtěly dát líčit jako materialistické děje vlastních vnitřních procesů. Nepronikáme v omamující plnosti úkazů, které nás obklopují ve světě věcí, až k poznání, že tu vlastně všude uvnitř vůbec není žádná hmota. Ale uvažme, co vlastně vidíme, když například pohlédneme na vzdálenou planetu nebo stálici ve světovém prostoru. Co tu vlastně vidíme? Ano, co vidíme kolem sebe na Zemi jakožto zelenou rostlinnou pokrývku, jakožto oblačné útvary, jakožto šedohnědou pudu atd., to nevidíme, když vyhlédneme ven do světového

prostoru a vidíme hvězdy; k tomu jsou hvězdy, dokonce i Měsíc příliš vzdáleny. Ale to, co tu je venku, co tu žije na těchto světových tělesech, to má všude nějaké nitro, má proměněné látkové děje. Toto, co tu žije v odpovídajících nejvyšších bytostech jakožto látkové děje, to vidíme, když zaměříme dalekohled na nějakou hvězdu. Rovněž tak, kdyby jiná hvězda řekněme Měsíc zaměřila dalekohled na nás, viděla by potom naše rostliny, zvířata atd.? Nikoli, k tomu je naše Země příliš vzdálená od Měsíce. Ale když Měsíc zaměřuje svůj dalekohled dolů na Zem, potom vidí nám do žaludku, do srdce atd... To je obsah toho, co září ven do světa. Protože člověk patří mezi různými říšemi na Zemi k říši nejvyšší, proto se vidí zvenčí to, co se děje uvnitř lidských kůží. A to, co může být spatřováno z dalekých hvězd, to je prožíváno lidmi jako mystika, když se to vnitřně zažehuje.

Vidíte tedy, musí také ten, kdo je vážně oddán anthroposofickému světovému názoru také tuto rovněž nepohodlnou pravdu Prahu proniknout: že je to právě mystika, která nás učí poznávat zemskou hmotu. Nepoznáváme nejjednodušší zemskou sílu, jestliže pohlížíme jenom do zevního světa. Vezměte do ruky učebnici fyziky. Víte, že se tu hovoří o gravitaci, o zemské tíži a je vždy připojováno, že podstatu gravitace samozřejmě neznáme. Lidé jsou dokonce velice samolibí, když vysvětlují, že neznají podstatu zemské tíže.

Jak poznáme podstatu té síly, která nechává padat křídlo, když ji pustíme z ruky? Sílu, kterou nazýváme gravitaci, poznáváme takto: Poznáme v určitém okamžiku svého života, snad od 30. roku, snad také již dříve, to závisí na láskyplném vedení osudem, poznáme něco, když sami pozorujeme v duchovně-vědeckém smyslu, ne v obyčejném smyslu - metodou duchovní vědy jsme poněkud uváděni do metod pravého sebezpozorování - tedy poznáme přibližně něco s 32. rokem života. Dospějeme, když se nepozorujeme tak, jak to činí abstraktní mystikové, nýbrž jestliže se naučíme skutečnému sebezpozorování, dospějeme k tomuto skutečnému sebezpozorování dospějeme například tak, že když žijeme, řekněme, od 35. roku do 40. roku, pak pozorujeme, že jsme se stali organicky jinými. Mnozí to pozorují na tom, že jejich vlasy šediví; dnes se také stává, že muž v této době plešatí. Tedy stali jsme se jinými. Ale když jsme si nezískali schopnost sami se pozorovat, potom tuto změnu neprožíváme, potom neprožíváme ve vnitřním životě, jak se tato změna odehrává. Můžeme to prožít, když aplikujeme na sebe to, co je řečeno v mé knize „Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“ Lze se zkušeností dovědět asi od 32. roku, jak se to vnitřně prožívá. A potom poznáváme podle způsobu, jak musíme vždy jinak nést své tělo, jak se stává tělo těžším. Potom prožíváme vnitřně tíži, to, co nazýváme gravitací. To se ale musí prožít vnitřně.

Všechno to zmatené blábolení, které se vyjadřuje v mystice, není tak důležité, jako taková konkrétní skutečnost, jak můžeme sami vnitřně v této době prožívat, že se stáváme těžšími. Toto stávání se těžšími nemůžete se učit prožívat, když zde máte člověka, a ten nyní nechává padat kámen. Nikoli při padání kamene pozorujete tíži, neboť kámen neobsahuje skutečnou hmotnost. To musíte pozorovat v sobě samých, když nyní nehledíte na prostor, nýbrž na čas, to znamená na to, co prožíváte v časové posloupnosti. Musí se přejít od prostorového prožívání k prožívání časovému. Musíme nejprve umět konat sebezpozorování. Musíme to, co nelze nikdy najít ve vnějším světě vjemů, nacházet vnitřními prožitky. A ty jsou druhým elementem skutečnosti.

Ten, kdo prožívá zevní svět vjemu, co má? Má pouze pravdu, ale žádnou vědu. Ten, kdo prožívá vnitřně, prožívá abstraktně-mysticky, ten má pouhou vědu, ale žádnou pravdu: neboť klame se sám o základním fenoménu nitra, protože vnitřní prožívání jsou plameny

materiálních dějů. Ten, kdo hledá ve vnějším světě pouhé materiálně, interpretuje svět ve smyslu ahrimanském; druhý, který hledá pravdu pouze abstraktně-mystickým způsobem ve svém nitru, interpretuje ji způsobem lucifer- ským. To, co se musí hledat jako pravá anthroposoficky orientovaná duchovní věda, je rovnováha obou, je vzájemným protkáváním pravdy a vědy. Musíme hledat pravdu v orientaci na jeden pól a vědu v orientaci na pól druhý, a uvědomit si, jak se zde životní skutečnosti polarizují, když pravdu pronikáme vědou a vědu pravdou. Zde se stává poznání činem, zde se něco děje. Zde se ne pouze něco logicky definuje nebo opravuje, nýbrž zde se něco děje, když člověk usiluje vědu prožívat vnitřně a pravdu uchopovat zevně, a usiluje obojí vzájemně pronikat.

To je to, co musí současnost pochopit. Současnost musí pochopit, že člověk musí stát v rovnováze mezi dvěma extrémy, ahrimanským a luciferským. Člověk usiluje vždy k jedné straně. Proto je ono sousoší trinity v Dornachu takové, že luciferično je nahoře, ahrimanství dole a Kristus uprostřed, který udržuje rovnováhu. Můžeme tyto věci líčit v idejích, můžeme je přivést k destilátu idejí, potom se to stává pravdou a vědou. Můžeme ale tyto věci znázornit také umělecky, potom nesmíme přihlížet k žádným pouhým idejím, potom musíme hledat v linii, ve formě, ve tvaru, potom se to stává právě například sousoším trinity v Dornachu. Ale celek je proniknut duchem.

Jednostranná je mystika a jednostranný je také materialismus. A musíme vědět, že musíme obojí vzájemně protkávat v živoucím činu, a že v tomto živoucím činu musí být hledána skutečná niternost člověka. Naše doba se naproti tomu chce přátelit jednostranně s materialismem a tím je skutečně na cestě k slabomyslnosti. Ukázal jsem, že nesmíme zůstat stát u teoretizování, nýbrž že musíme vědět v realitě, ve skutečnosti: Jakmile potkáš Strážce prahu, ukáže se ti, co je materialismus - cesta k slabomyslnosti! Musíme se učinit zdravými, nesmíme něco jen vyvracet, abychom dospěli k něčemu jinému. Druhý extrém je abstraktní mystika. Od ní musíme umět získat pocit: Ona je ve skutečnosti cestou k infantilismu, dětinskosti, - když to chceme říci německy, neexistuje pro to žádné jiné německé slovo - k jakési (Kindkopfigkeit) dětskohlavosti k pojmání světa v tom smyslu, jak je to přiměřené jen zcela malému dítěti. Infantilismus, dětinskost, tedy dítě ještě světem nedotčené, žijící čistě ve fyzické hmotnosti, ve fyzických organických procesech, představuje nám typ mystika, jen budeme mít jakožto mystici tytéž zážitky jako dítě později. Vyjímají se samozřejmě jinak tyto zážitky, ale dítě pociťuje také toto koncentrování se organické činnosti v srdci, a když pociťuje toto koncentrování, potom sebou hází, potom vidíme jak periferní házení sebou, kopání nohama a mávání rukama pohyby navenek představuje opak koncentrování se v srdci. Zůstane-li člověk po celý život dětskohlavým, když je příliš pohodlný na to, aby se pronikal tím, co může dát jen materialismus. potom odmítá zevní hmotu: ta je pro něho ničím, ta je pro něho něčím nízkým, nad co se musí ještě usilovat vzhůru. Potom hází ale rukama a nohama sem a tam, a když jimi takto hází, produkuje svou mystiku. Ale celá abstraktní mystičnost, která jak ji dnes lidé pěstují, působí jako rozkoš, takže si olizují prsty, když se tisknou věci, které jsou vlastně jen mrskáním rukama a nohama v myšlenkách, to je infantilismus. To je pravda Prahu, nepohodlná pravda Prahu. - A musíme mít jasno: Jako materialismus vede k slabomyslnosti, tak vede abstraktní mystika k onemocnění infantilismem, k dětskohlavosti. Ale pravý život spočívá v tom, že nacházíme rovnováhu mezi materialismem a mystikou.

Tu je věc opět poněkud obtížná, neboť zde se stává teprve velmi nepohodlnou. Ale když u váhy hledáte rovnováhu, nesmíte opovrhovat tím, co leží na jedné straně, protože když je toho příliš mnoho, ruší to opět rovnováhu, nýbrž musíte se pokusit skutečně položit na obě

misky vah tolik, kolik udržuje rovnováhu. Tak je nutné, abyste nepohrdali tím, co uvádí do hmoty a neříkali si jen, že to přece vede k slabomyslnosti. Naopak ten, kdo chce vniknout do věci, musí odvážně vstoupit do skutečnosti, musí si říci: „Musím ovšem jít cestou, která, když se jde po ní jednostranně, vede k slabomyslnosti, ale já jsem proti tomu obrněn. Jsem tak obrněn proti tomu, abych zůstal stát na té druhé cestě; uchovávám si to čeho je zapotřebí z dětství, nezůstávám ale v tomto dětství stát.“ - Musí se tedy nalézt rovnováha mezi materialismem a mystikou. To je pravý smysl života. Smyslem života je rovnováha mezi slabomyslností a dětskohlavostí. A když někomu není vhod tuto věc prohlédat, tak je právě neschopen proniknout do skutečnosti. Lidé se stávají slabomyslnými jen tehdy, když nedbají toho, že normální člověk den ze dne, z hodiny na hodinu musí slabomyslnost přemáhat, která mu stále hrozí, a že zůstává člověkem pouze tehdy, když se dětskohlavý, to znamená, když zůstává geniálním. Neboť když uchováváme ve správné rovnováze dětskohlavost, potom jsme geniové. Jsme geniální jen tak dalece, jak jsme si uchovali do 30. let života dětskohlavost. Ale musí být ve správné rovnováze. Takže si právě musíme říci: V každém člověku spočívá nebezpečí - ano, jak to mám nyní říci - stát se geniem nebo zůstat dětinským. Lze vlastně říci oboje. Pokud pronikáme k pravdám Prahu, neplatí již obyčejný způsob vyjadřování; zde se navzájem protkávají věci, které jsou jinak odděleny. Všechna slova dostávají jiný význam a lze říci, že by bylo naprosto velmi humorné vyjádřit tento obraz také malířsky nebo plasticky: Zde je Práh k duchovnímu světu, zde stojí jeden, zde druhý na druhé straně; jeden tká v duchovnu a druhý v materiálu, a navzájem na sebe křičí. Jeden z duchovního světa křičí: dětskohlavost! - A druhý z materiálu: genialita! Právě tak jako strom vyhlíží z jedné strany jinak než z druhé strany. Tak vypadají věci rozdílně podle toho, zda se na ně díváme z hlediska duchovního nebo materiálního. Z duchovního hlediska musíme mluvit o genialitě, protože si člověk uchová způsob dítěte, hravého představování dětskohlavosti, protože pohlíží na to, co je právě dětskohlavostí, stojíme-li na straně duchovní. Neboť zde pohlížíme na dětskohlavost jinak. Zde víme, že člověk sestupuje z duchovního světa, že se vžívá do fyzického těla, zde vidíme, jak je dítě ještě neobratné, jak ale v tom, co je ještě nevyvinuto, žije již nejvyšší duchovnost.

Některé lidi zvláště zlobilo, jako například hlupáčka Dessoira, jak jsem vylíčil ve své knize „Duchovní vedení člověka a lidstva“ že moudrost, která pracuje v dítěti na vytváření mozku, je mnohem chytřejší než moudrost, kterou člověk později vyjadřuje ve svém životě. To nemohou hlupáci jako Dessoir pochopit, pro ně je rozsah moudrosti ten, který' vyjadřují, když píšou své knihy. Ale věci jsou takovými, že když z duchovní strany říkáme dětskohlavost, tak vidíme, jak sestoupil dolů jako paprsek božské bytosti lidský duch, vnitřně v sobě plně vyvinutý. Ten se odebral do lidského těla ještě nevyvinutého; toto tělo uchopil, propracovává je, takže již za několik málo měsíců je mozek něčím jiným, než byl, že se celé tělo stává něčím jiným v sedmém, ve čtrnáctém roce atd... Hovoříme tedy o dětskohlavosti nikoli tak, že je to nadávkou, nýbrž hovoříme tak, že označujeme dětskohlavostí to, co se ukazuje jako sestupování ducha do fyzického světa, jeho první uchopování těla, ještě jako dětské bytí, bytí v takovém uzpůsobení, kdy člověk vlivem vývoje ostatního těla, které se vyvíjí přece nejrychleji, kdežto hlava obsahuje nejvíce ducha, kdy člověk v hlavě není ještě odlidštěn od ducha. To tak vyhlíží, když mluvíme z nadsmyslové strany o dětskohlavosti. Neboť v dětské hlavě je mnoho ducha a - to je nepřijemná pravda - s přibývajícím věkem je ducha stále méně, stáváme se ve své hlavě stále zkamenělejšími a zkamenělejšími. Dítě má ještě mnoho ducha. Ten se pozvolna vypařuje. Smím použít slova „vypařovat se“ tak, že se ducha vypařuje z hlavy ven do ostatního organismu dolů. Z toho vidíte, že je to výrazem něčeho

nejvyššího, když hovořím, viděno z oné strany Prahu, a že je to výrazem něčeho, co zůstává stát, když hovořím o dětskohlavosti ze stanoviska pozemského. Leč řeč Země a řeč nebes jsou právě navzájem rozdílné, a to je tragika naší doby, že lidé nechtějí vůbec chápat řeč nebes. Od té doby, co se stalo zvykem požadovat, aby se na kazatelkách mluvilo tak pozemsky jak možno, lidé ztratili možnost rozumět řeči z oné strany Prahu. A potom je nasnadě, že když máme podávat něco v souvislosti, co se vyjadřuje samozřejmě na základě této souvislosti, a říkáme, poté co jsme připravili slovo z oné strany Prahu: Bytosti duchovního světa se vypařují směrem dolů -, že se potom dnes může přihodit toto: Chci se o něčem, co se skutečně přihodilo, zmínit v obraze. Potom se může stát, že někdo někde napíše: Steiner řekl, že se věci nevypařují vzhůru, nýbrž směrem dolů. - Potom si to osvojí profesor anatomie a předčítá posluchačům, které si sám preparoval, vybízej je objevit se s dětskými trumpetami a řehtačkami, má-li nějaký řečník přednášet skutečnou anthroposofii. Potom se anthroposofie přednáší. Poté hovoří profesor, předčítá tak něco, co si osvojil, a potom začínají studenti se svými trumpetami a dětskými řehtačkami, které si přinesli, používat vědeckých argumentů, kterých lidé dnes v takových kruzích používají. To je děj, který se skutečně odehrál v těchto dnech v Göttingenu. Ctěte to v příloze, která byla právě vytištěna k novému číslu našich novin pro trojčlennost. Zde to najdete.

Žijeme ve zcela vážné době, a proto bych chtěl o tom, čeho jsem se dnes dotkl, když jsem vám charakterizoval, jak se v pravdě ukazují na jedné straně materialismus a mystika na druhé straně, chtěl bych o tom v pátek pokračovat, abych vám ukázal, jaké jsou naše úkoly. Neboť dnes není naším úkolem scházet se v sektářských kruzích, nýbrž zasahovat živoucně do dějů života a uvádět to, co jsou anthroposofické impulsy, do celého kulturního života současnosti. Dnes nesmíme, chápeme-li svůj úkol doby, zůstat jednostranně materialisty nebo mystiky, musíme nastoupit cestu ke skutečnosti, jak jsem se ji pokusil charakterizovat ve svém malém spisku, který byl úsilím pana Moltka vytištěn pro ty, kteří by se měli venku na frontě dovědět něco o anthroposofickém duchu. To si musíme stále uvědomovat, že dnes stojíme ve vážné době a že se cítíme být ji dorostli jen tehdy, když necháváme k sobě přistupovat tomu, co dokonce nemůže být již nazýváno oprávněným ve starých slovních formách, nýbrž co nám ukládá nutnost nacházet sami nové formy řeči, má-li se dospět k dnešní pravdě. Poznání nesmí zůstat stát u pouhého mudrování, poznání se musí stát činem. Potom nevplujeme jako lidstvo do „Zániku západu“, nýbrž nalezneme opět nový vzestup. Ale pokud materialismus používá symbolu dětskohlavosti - trumpet a řehtaček -, aby anthroposofii vyvracel, tedy pokud materialismus používá dětskohlavosti a mystika používá materialismu, chtějí-li lidé co možno hmotné děje učesat jako duchovno, potud vplujeme do „Zániku západu“ vší silou. Nejde zde o nějakou otázku planého mudrování, nýbrž o skutečnou otázku činu.